

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Базиленко Катерини Павлівни

«Психологічні складові соціальної акомодатії вимушених переселенців»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 053 "Психологія"

Актуальність тематики дослідження. Сучасна соціально-політична ситуація в Україні зумовила різке зростання кількості вимушених переселенців, які опинилися перед необхідністю адаптації до нових життєвих обставин, соціальних норм та середовища. Процес соціальної акомодатії є складним і багаторівневим, оскільки передбачає не лише зміну зовнішніх умов існування, але й внутрішню перебудову особистісних установок, цінностей, очікувань та поведінкових стратегій. Особливу роль у цьому процесі відіграють психологічні чинники, які можуть як сприяти успішній інтеграції переселенців у нові соціальні спільноти, так і ускладнювати цей процес через стресові стани, емоційну дезадаптацію, втрату почуття безпеки, порушення ідентичності та міжособистісної довіри. Усвідомлення та вивчення психологічних складових соціальної акомодатії є необхідною умовою для розробки ефективних програм підтримки вимушених переселенців, запобігання їхньої маргіналізації та сприяння гармонійному співіснуванню у приймаючих громадах.

Таким чином, дослідження психологічних особливостей процесу акомодатії вимушених переселенців набуває особливої наукової та практичної значущості, оскільки відповідає на виклики сучасної соціальної реальності та дозволяє формувати засади психосоціальної підтримки, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я особистості та стабільності соціального середовища.

Ознайомлення з текстом дисертації Базиленко К.П. дає можливість констатувати, що дисертаційна робота справляє позитивне враження цілісного й актуального підходу до теоретичного узагальнення та нового вирішення наукової проблеми соціальної акомодатії вимушених переселенців.

Структура та зміст дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, списку використаних джерел 163 джерел (з них 35 джерел іноземними мовами) та 4 додатків на 11 сторінках. Загальний зміст дисертації викладено на 208 сторінках із них 178 сторінок основного тексту.

У **вступі** надано обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження, вказано на зв'язок з науковою темою, відповідно до якої виконувалась дисертація, визначена мета і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, представлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Вказано особистий внесок здобувачки, результати апробації роботи, відомості щодо публікацій, структури і обсягу роботи. Чітке формулювання основних положень вступної частини свідчить про зрілість дослідницької стратегії, узгодженість методологічних положень, покладених у її основу.

Перший розділ присвячено обговоренню літературних даних за темою дисертації. Викладена інформація стосується проблематики дослідження та носить вичерпний характер. Проведено ґрунтовний аналіз літературних даних щодо сучасного стану та перспектив дослідження соціальної акомодатії. Теоретико-методологічну основу дослідження представлено в класичному науковому варіанті — основні загальнонаукові та суто психологічні принципи, основні наукові підходи, теорії, концепції, окремі положення. Огляд наукової літератури виявляє широку обізнаність дисертантки з проблемою дослідження, глибоко аналізуються теоретичні підходи до соціальної акомодатії як психологічного феномену.

В другому розділі викладено опис дизайну та організації дослідження. Варто відзначити ґрунтовний підхід дисертантки до вибору психодіагностичного інструментарію емпіричного дослідження.

В третьому розділі викладено результати емпіричного дослідження, а саме: виділено й досліджено індивідуально-особистісний компонент у структурі соціальної акомодатії вимушених переселенців. З'ясовано, що представники груп із низьким рівнем психологічної стійкості мають схильність уникати активного вирішення проблем, перекладати відповідальність на зовнішні

чинники та відчувати страх перед взаємодією з новими громадами. Авторкою було виділено та проаналізовано поведінковий компонент у структурі соціальної акомодатії вимушених переселенців. Встановлено, що соціальна акомодатія виражена значно сильніше у переселенців із високою психологічною стійкістю. Представлені укладені методичні рекомендації з урахуванням особливостей соціальної акомодатії переселенців будуть корисними психологам та соціальним працівникам задля розвитку соціальної акомодатії вимушених переселенців.

Прикладна цінність дисертаційного дослідження Базиленко К.П. визначається використанням різних методів статистичного аналізу, що забезпечило високу надійність і достовірність наведених у дисертації результатів.

Наукова новизна одержаних результатів. В роботі на підставі системного теоретико-емпіричного дослідження розкрито особливості особистості вимушених переселенців, психологічні наслідки внутрішнього переміщення та значення соціальної акомодатії в процесі адаптації до нових умов проживання; визначено соціальну акомодатію як процес пристосування до нових соціальних, культурних та економічних реалій у громадах, де вони опинилися через війну в Україні з одночасним активним входженням в соціально-культурне життя приймаючої громади; створено структурну модель соціальної акомодатії вимушених переселенців (когнітивний, індивідуально-особистісний та поведінковий компоненти); виділено два основні типи поведінки вимушених переселенців: пасивно-підкорюваний та провокуючий; виявлено та емпірично підтверджено психологічний зміст кожного структурного компоненту соціальної акомодатії вимушених переселенців (когнітивний (самоприйняття, прийняття інших людей, емоційний комфорт, інтернальність, прагнення до домінування та як позитивні), індивідуально-особистісний (мотиваційно-ціннісна сфера, особливості особистості та її акцентуйовані риси, сила нервової системи) та поведінковий (орієнтація на пошукову активність оптимістичне/песимістичне ставлення до власних успіхів і невдач, альтруїстична/егоїстична регуляція поведінки)); створено: авторську

анкету змісту та подібності уявлень про оточуючих людей серед дорослих переселенців та їхніх дітей; авторську методику «Ситуації» для оцінки орієнтації особистості на пошукову активність та проєктивні есе на теми «Сьогодення — Минуле — Майбутнє» та «Я, Ми, Вони»; укладено психологічні портрети вимушених переселенців залежно від вираженості структурних компонентів їхньої соціальної акомодациї.

Практичне значення результатів. Практичне значення дослідження полягає у розробці психологічних підходів і програм підтримки вимушених переселенців для їхньої ефективної соціальної акомодациї. Отримані результати можуть бути використані у роботі психологів, соціальних працівників і волонтерів для надання якісної допомоги цій категорії населення. Рекомендації дослідження сприятимуть зниженню рівня стресу, тривожності та соціальної ізоляції переселенців, а також їх успішній інтеграції в нове середовище. Напрацьовані матеріали можуть бути корисними для органів державної влади та громадських організацій у розробці стратегій соціальної адаптації.

Висновки, які робить дисертантка, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують всі основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети.

У 8 публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з яких з яких 4 статті у наукових фахових виданнях із психології (з них 3 статті — у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних), 4 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Базиленко К.П., вважаємо за доцільне висловити деякі побажання:

1. Тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною для українського простору, а питання, які розкриваються — потребують окремого додаткового дослідження. На нашу думку, потребує додаткового пояснення позиція автора — чи можуть бути екстрапольовані отримані дані не тільки на вимушених переселенців, але й на людей, які залишили зону бойових дій, і тих,

хто залишився в окупації.

2. На наш погляд доречно в майбутньому провести аналіз гендерних відмінностей у стратегіях соціальної акомодатії та психологічних труднощах переселенців.

3. В дисертаційній роботі іноді зустрічаються стилістичні неузгодженості та технічні помилки.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертаційна робота Базиленко Катерини Павлівни «Психологічні складові соціальної акомодатії вимушених переселенців» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор, Базиленко Катерина Павлівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент

кандидат психологічних наук доцент,
доцент кафедри загальної психології і
психологічного консультування
Одеського національного університету
імені І.І.Мечникова

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС ПІДТВЕРДЖУЮ
Перший проректор ОНУ ім. І.І.Мечникова

Майя НІКОЛАЄВА

05 2025 р.

Світлана ЧАЧКО